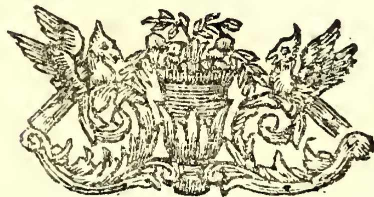
VERHANDELING
VOOR EN TEGEN,
HET GEBRUIK
VAN DEN
SCHOUBURG,

Opgeſtelt, door zeker

VOORNAAM MAN.

Te AMSTERDAM,
By J. RYKHOF, JUNIOR,
MDCCXXXVIII.

DE
SCHRYVER
aen zyne verstandige
LEZERS.

Het zal my *ten hoogsten verwonderen*, indien deze myne Gedagten Uwlieden niet mogten behagen; maar valt het tegens myne verwagting zo uit, dat zy van uwen smaeck zyn, zal ik my *insgelyks moeten verwonderen.*

Vaert wel.

VERHANDELING VOOR, EN TEGEN, HET GEBRUIK VAN DEN SCHOUBURG.

VOOR DEN ZELVEN.

De *Schouburg* behoort onder die dingen, welke te dulden zyn, hoewel by velen zo gehaet, om dat daer in meêr, of min gevaer is, naer den toestant, en aert, der Aenschouwers.

Het is my menigmael gebeurt, dat ik een vermaek gong zoeken, om geen andere redenen, als wel voegelykheit, en nieuws-gierigheit. Maer, t zy het by myne koelheit, of natuurlyke onverschilligheit, toekomt, 't zy 'er de vooroordelen, en den geestige behendigheit van eigen zelfs liefde, 'er de oorzaek van zyn, ik heb 'er noit iets in konnen zien, dat zo zeer te laken, en lasteren, was. Egter, als men alles wel overweegt, moet men hier uit geen algemeen besluit opmaken;

want het zou zeer onvoorzigtig, ja reukeloos, zyn, te willen ſtaende houden, dat de *Schouburg* geheel en al onzondig, en zonder quaet is.

Wanneer ik agt geef op de pragt, en wellust, die daer de overhant hebben, de klene vryigheden, welke men door de vingeren ziet, den hooffchen zwier, dien men tragt te vertonen, moet ik zeggen, zonder liegen, dat de *Schouburg* my ſcheen gevaerlyk te wezen.

Maer beſchou ik hem aen zyn' beſten kant, zal men my moeten toeſtaen, dat men 'er zeer dikwils veel geregelder uitkomt, dan men 'er was ingegaen. Men zal bybrengen, dat men daer verſchynt, om zich te ontdoen van al de belaggelykheden der werelt, en uit de vrye leſſen van den *Schouburg* zodanigen te kiezen, die men nodig meent te hebben.

De Spotterny heeft iets, dat zeer ſcherp, en ſtekent is. Duizent menſchen hebben, door dit middel, zich van hun wangedrag ontdaen, 't welk al de welſprekentheit van de beſte, en yverigſte, Redenaers niet half zou hebben konnen doen. Dog ik wil hier meê egter niet te kennen geven, als of de ongewyde welſprekentheit meêr kragt, en vermogen zou hebben, dan de waerheden van het dierbaer Euangelie, Ik beweer alleen maer, dat de *Predik-ſtoel* zynen Zedenmeeſter binnen al te enge palen beſluit, daer de *Schouburg* in tegendeel den beriſper een' vryen toom viert, om een ein-

eindeloos getal van misslagen tegens de *Mode* door te stryken, om de welige hofpoppery te beschimpen, en andere feilen, waer aen zich de menschen schuldig maken, ten toon te stellen, die een gewyde Redenaer niet waerdig agt te noemen, uit vrees van zyn' mont niet met zulke redenen te besmetten, welke de heilige Apostel Paulus in de gemeente der Gelovigen van zyn' tyd veroordeelde, en niet wilde genoemt hebben. En men kan immers niet beter doen, dan dit gedrag van den Apostel naervolgen, die den Gierigaerts, Onkuischen, en Wereltlingen, een algemenen oorlog aankondigt, zonder de omstandigheden van deze godtloze driften, in het byzonder aen te roeren.

Daerentegen is 'er niets, dat een naeukeurig Toneel-Speelder ongemerkt laet voorby gaen; terwyl de kragt zyner redenen door al de beschuttingen van ontveinsen, en logenen, heen dringt, en het de ziel doorgrieft der dubbelhartigsten, en behendigsten; zo dat zy de verborgenste schuilhoeken hunner geveinstheit ontdekt ziende, een voornemen krygen, om zich te beteren.

Want wat uitwerkingen heeft men niet gezien, door zekere stukken te vertonen, waar in men tegens de *openbare verquisting* uitvoer, de *pragtige, en overdadige, optoiselen der Vrouwen* doorstreek, of de *opgeblazentheit*, en het *eigen belang*, te keer gong? *De gemelykste*, en *eigenzinnigste*, heeft men

die woestheit van hunnen aert zien verzagten, zedert zy dezelve in de *Misantrope*, of *Menschen-hater*, zagen veroordeelt. Zo wierden zy, die *de schikkingen der Voorzienigheit dorsten lasteren*, tot beven, en zidderen, gebragt, door de vertoning van een ander Toneel-stuk, dat het rampzalig uit einde van een' Godtlozen verbeelde De *averegts Godsdienstige* wiert dus beschaemt gemaekt, en tot de uiterste verlegentheit gebragt, door het verwyt, dat hy in zeker Spel kreeg, en de vervloekingen, die hem van het volk in de gemene plaets, naer het hooft geworpen wierden. Een myner vrinden wiert, door een ander Toneel-stuk, weêr houden, van zyn lotgevallen te willen naervorschen, *door het onderzoek van zyn geboortestont*. En, (om my zelfs, op zyn beurt, ook te beschuldigen,) ik heb het, 't Spel, *den Logenaer* genaemt, dank te weten. dat ik niet de stoutmoedigste *blaeskaek*, *en Zwetser*, geworden ben, dien men oit te Parys, te Londen, of te Amsterdam, gezien heeft. Door de Klugt van *Harlekyn* met al zyn linten, zyn *de hoge kuifmutsen* op eenmael verdwenen. *De Zottigheden van Oktavius* zyn niet, als wyze lessen, om ons te leren, hoe gevaerlyk het is, zich *aen de Liefde over te geven*. De *Schrandere Kolombine* doet de Vrouwen tot haer *natuurlyke bezigheden* wederkeren. De *Fenix* wederlegt de dwaze ondernemingen *der Laetdunkenden*. Een ander spel ontdekt de hooft-streken van een Vrou, die zich veinst een Man lief te heb-

hebben, dien zy noit heeft bemint. Eén ander, dat *de Vrouwen verdedigt*, ſtilt de oplopentheid *der yverzugtige Mans*, en maelt de verdienſten der Vrouwen zeer heerlyk af. Met een woort, daer is niemant, die niet bekennen moet, dat de overdadige pragt der *Pronkers*, en de ydele heerſch-zugt der *Mededingers*, ten toppunt zouden geſteigert zyn, zo den een, en den ander, zich niet, tot hun ſchande, hadden zien ten tonele voeren, en daerom uiterlyk wat beter aengeſtelt.

Zie daer, indien ik my niet bedrieg, de vrugten van het *Toneel*. Buiten den *Schouburg* heeft men dezelfde gelegentheit niet, om de ware trekken van een' onbehoorlyk Menſch af te ſchilderen. Dat kan men aen zyn' inborſt overlaten; indien zyne hoedanigheden hem zo levendig treffen, dat hy zich aenſtonts, uit ſtekelagtige afbeeltſelen, weet te kennen, en voorneemt, niet langer het voorwerp van beſpotting te willen zyn, aen de genen, die hem kennen.

Maer men klaegt, dat deze goede vrugten van den *Schouburg* verduiſtert worden, door de gebaermakingen van den Toneel-Speelder, die zyn Aenſchouwers de driften mededeelt, welke hy uitdrukt. Dit gebeurt zelden, zou ik hier op konnen antwoorden; want wy zyn te voren genoeg bewuſt, dat zy niet natuurlyk zyn, om 'er niet door verraſt te worden. Zo een Toehoorder zich voor een ogenblik eens mogt

laten verblinden, zal hy egter weinig tyts daer na, de zaken beschouwen in haer natuurlyke gesteltenis. De proef zelf, van zich zelfs gedurende den tyt van een, of twe uren, wanneer hy in den *Schouburg* was, bedrogen te hebben, om 'er zich naer te schikken, zal hem een nieu vermaek geven, als hy dat te boven gekomen is, en zich dus bequaam vinden, om het goede van het quade te onderscheiden.

Maer, o Hemel! men mag zeggen, wat men wil, hoe geeft niet een Speelder, die vurig is, een open doortogt in de zielen aen alle de driften, welke hy ten toon stelt! De *Lafhartige* stelt 'er daer door eer in, van zich zelfs te bevorderen, de *Gierigaert* zal 'er miltdadig door worden, de *Losbol* zal beginnen omzigtig te zyn, de *Yverzugtige* gerust, en de *Quistgoet* geregelt! Men zal bevinden, dat de *belaggelyke Hoofsche Juffers* leerzamer, en handelbaerder, daer door worden zullen, en *de Vrouwen* de konst leren, om hare Dogters wel op te voeden, en heure heimelyke treken behendig af te breken. De *Pleitzugtige* zal liever, in plaets van zo netelig te zyn, in vrede willen leven met zyn' naesten. De *Knorrige* zal, op zyn beurt, al eens laggen. De *Toornigen* zullen agt geven, om niet meêr op te vliegen. De *Hoveling* zal zich geheel anders gedragen, als de *Marquis*, daer *Moliere* altoos mêe lagt: hy zal zo veel niet meêr op hebben met zyn Afkomst, en geboorte, een afgebedelde Adel zal hem

dan

dan niet langer behagen, of die dikwils voor geld gekogt is, in plaets van een levenswys, die beter overeenkomt met de Deugd. Een *Magiſtraets-Perſoon* zal zyn agting niet meêr verkopen, en aen het verzoek van zyne Schepſelen alleen gehoor geven. We zullen billyke, en regtvaerdige *Regters* krygen, die de Geregtigheit geen ſchael van gout in de hant zullen geven, en hunne gierigheit daer in opwegen. De *Koopman*, en die andere bezigheden heeft, zullen hun geltgierig eigenbelang laten varen, en liever een kleine, en langzame, winſt verkiezen, dan een' ſchielyken, en onregtvaerdigen overvloet. De *gehele werelt* eindelyk zal zich, door dit middel beteren, en de *burgerlyke Maetſchappy* zal zich binnen korten tyt van een eindeloos getal dier peſten gezuivert zien, welke de ſchone zamenleving der Menſchen bederven, en omkeren. Want de Vryheit des *Schouburgs* ontziet, en verſchoont, niemant, gelyk in *Palamedes, en het Eeu-Spel*, te zien is, en zyn welſprekentheit kan geen minder vrugten voortbrengen.

Wat het weinige belangt, waer over men vervolgt te klagen, kan men zeggen, dat men dus ook de Kriſtelyke welſprekentheit zou konnen laſteren. Want, zo het waer is, dat hare bekoorlykheden bedriegelyke aenlokſelen zyn, mag men den Dienaren des Goddelyken Woorts de vryheit niet geven, om dezelve op de Predikſtoelen te brengen, en ons daer te vertonen, al wat ſchoon,

aerdig, en bewegelyk, in de konst der welsprekentheit gevonden wort.

Voor het overige moet men niet menen, dat ik hier een overeenkomst wil maken, tusschen een' *Prediker*, en een' *Toneel-speelder*. Indien de eerste meêr voordeel heeft, in het bestraffen der zeden, is het voor dezulken zo veel te erger, die zich wel in zyn gehoor begeven, maer zonder agt te slaen op zyn redevoering, daer men zo zeer niet uit is, om de Menschen te maken, gelyk zy in de werelt behoren te zyn; maer goede, en opregte Kristenen. Onze bekering moet ons schaemroot doen worden, als zy veel eer veroorzaekt wort door vrees, om van de werelt niet bespot te worden, dan om waerlyk, en met 'er daet onberispelyk te zyn.

Het oogmerk van deze myne redenering is, te bewyzen, dat de welsprekentheit van den *Toneel-speelder* het niet is, waer in de quaetheit van den *Schouburg* bestaet. Of zou men iemant ook wel laken, die in een gezelschap van eerlyke menschen, tot vermaek, een rol uit het een, of ander, Toneelstuk opsneet, als uit de *Cid*, of *Palamedes?* In tegendeel men zou zich over zyn geheugen verwonderen, men zou de kragt, en fraeiheit van zyn stem pryzen, men zou de heldendaden, en edelmoedige bedryven, die daer in gemelt wierden, verheffen, men zou over *Rodrigo* verbaest staen, die de belangen zyner Liefde, stelde beneden het ongelyk, dat zyn Vader geleden hadt. Ja men

men moet een man van verſtant zyn, om in deze aengename gemoetsdriften behagen te ſcheppen; daer anderen geen gevoel van zullen hebben.

Al het geen men tot nadeel van den *Schouburg*, beken ik, zeggen kan, zyn zulke gevoelens, die een' Helt, en ernſthaftig Man, niet paſſen, de boertige quinkſlagen, welke men vertoont, de al te natuurlyke afbeeldingen der zaken, benevens de tedere, en verwyfde, uitdrukkingen, die men den naem geeft van Hoffelykheden, en *galanterien.* Men moet bekennen, dat een Toehoorder daer tegens niet genoeg verſterkt, en het gevaerlyk is voor Jonge-lieden, die van nature geneigt zyn, om de prikkelen der liefde te voelen, eer zy weten, zich daer voor te wagten. Ik wenſchte ook wel, dat men dat ſpotagtige, en ſchampere, naliet, waer mêe men zyn naeſten ten toon ſtelt; en zich vergenoegde, om de wangeſteltenis der dingen te gispen, zonder te kennen te geven, wie daer ſchuldig aen is.

De Outvaders varen met een onbetamelyke drift tegens die Kriſtenen uit, welke de Spelen bywonen. Het is billyk, dat men hun een' afſchrik inboezemt tegens de vermakelykheden, welke zelfs die Heidenen niet betamen, welke bequaem zyn, om de eerſte inwerkingen, en bewegingen der natuur aen te nemen. Menſchen geprikkelt van een quade eerzugt zullen malkanderen ten toon ſtellen. De

on-

onschuldigste dingen zal men op het bloedigste afmalen, en menschen van een' burgerlyk gedrag als Beulen, en onkuische boenen, harde handelingen zullen den naem krygen van godtloze, ja men zal zich niet ontzien, om de heilige dingen zelve veragtelyk te maken, en op het ope Toneel de doorlugtige plegtigheden van onzen Godtsdienst tot bespotting. De zeden der Kristenen zal men voor zinneloos doen gaen, en hunnen Godtsvrugt voor Bygeloof. En zullen dan de Gelovigen verschoonlyk wezen, als zy, tot zulk een prys, hunne nieuwsgierigheit willen voldoen, zy zeg ik, die geen getuigen konnen wezen, van zo grote ontheiliging der gewyde dingen, zonder hunne eerbewyzingen enigermaten te verdelen tusschen Godt, Dien zy kennen, en andere, die zy zien aenbidden.

Wy zyn al te beschaeft, om zulke tytkortingen, en vermakelykheden te begunstigen, in tegendeel wy verfoeien die barbaersche gewoontens, en merken dezelve, als heil-schendig aen. Het is waer, de gestrengheit onzer deugt, viert zich, hoe weinig ook, zo wat den teugel, en men gelooft, dat wy buiten bestraffing zyn; vermits wy met geen buitensporige naektheit te voorschyn komen, en 'er geen godtloze woorden van onze Speelders op den *Schouburg* gehoort worden; ondertusschen ontschuldigt, en regtvaerdigt dit ons maer ten halven.

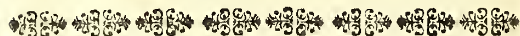
De

De *Schouburg* zo hier, als in Vrankryk, is ingestelt, tot verquikking van den geest, en vermaek van brave menschen. De Kardinael *de Richelieu*, een man, gelyk bekent is, van zulk een' hogen geest, was 'er wonderlyk op verslingert. En hy is het geweest, die de Zang-godinnen ten Tonele heeft gevoert, en zyn trou aen die stomme schoonheden gaf, welke met zo veel luister in de stukken der bequaemste Mannen van zyn' tyt te voorschyn quamen: maer toen waren de Zang-godinnen kuisch, ingetogen, en eerbaer. Dog, zo de *Schouburg*, tegens het oogmerk van zyne Bescherm-Heren, verbastert is geworden, heeft ze dit met de beste dingen gemeen, wier lot het is, tot verval te komen, in weerwil van de voorzorg, die 'er genomen wort, om dezelve in haer eerste zuiverheit, en volkomentheit, te bewaren.

De vyanden van den *Schouburg* zullen nog verder hier tegens inbrengen, wat gemeenschap kunnen de tranen van berou, met de vreugt der duisternisse dezer werelt hebben? Maer het is geheel wat anders, noit boete, en berou te doen, wat anders, dien weg te bewandelen, daer men niet opzettelyk leert, hoe men zich daer in oeffenen moet. De Godtsdienst lyt gewilliglig enige tusschenpozen. Menschen, die de werelt geheel en al verlaten hebben, ontwyken de ogenblikken, waer in het hun vry staet, de gestrengheit hunner oeffeningen op te schorten. Maer zou het wel

re-

redelyk wezen, den Menschen, die in de werelt verkeren, te verbieden, van gene uren te mogen verkiezen, waer in zy, op hun beurt, den last van hunne moeielyke bezigheden, zouden tragten te verligten?

TEGENS DEN ZELVEN.

DEze redenering heeft gedient, om den *Schouburg* te verdedigen; dog hare bewyzen zyn egter zodanig niet, dat zy onwederleggelyk zouden te houden wezen. Want laet ons, zo veel wy willen, den *Schouburg* aenzien, daer hy zich het schoonste vertoont, het heeft egter tegenwoordig geen plaets, dat men 'er beter uitkomt, dan men 'er te voren was in gegaen; men wort 'er eêr vuilder, dan zuiverder. Een Speelder kan, door zyn schertsen, wel eens de fouten zyner eeu verbeteren; om dat de menschen, die niet anders als ingebeelde Goden dienen, Goden, welke ogen hebben, en niet zien, oren, en niet horen, monden, en niet spreken konnen, om dat die menschen zeg ik, zich vergenoegen, wen zy hunne zeden schikken naer de beschaeftheit van die der Atheniënsers, en naer de deftigheit der Romeinen; waer toe zy eershalven zich verpligt agten; terwyl zy voor het overige niet onkundig zyn, dat die ingebeelde Goden tot in het heiligdom der ziele niet indringen, geloven

zy geruft, en veilig te wezen; fchoon zy alle de bewegingen van een ongeregelt, en bedorven hart opvolgen. Zal dan een Kriften zich ook naer deze zeden moeten fchikken? Zo men geen gevoel heeft, als door middel van het Schertfen, en Schimpen, zal de verandering ook niet anders als uiterlyk wezen konnen.

Ik twyffel zelfs, of de boertige fchimpery wel zo veel kragt heeft, als de gewydde welfprekentheit. De Predikers zyn vrindelyke Medicyn-meefters, die zich in het genezen der geeftelyke Ziektens, van zagte hulpmiddelen bedienen. En zo die zonder vrugt zyn, is het te dugten, dat fcherper beftraffingen niet meêr kragts zullen hebben, ten minften dat men geen meêr werk zal maken, om de werelt te behagen, dan nuttig te zyn, en zich zelf te volmaken.

Daer is niet flegters, dan de beterfchap, die de fchaemte veroorzaekt, wanneer men zich van een' Toneelfpeelder ziet beftraffen, niets kan meêr verdagt zyn. De vrugten, welke de *Schouburg* voortbrengt, zyn gelyk aen die in Egypte groeien, zo ik my niet bedrieg: welke wonderlyk fchoon op het gezigt, en van buiten by uitnementheit fraei zyn; maer wanneer men dezelve aenraekt, veranderen zy in ftof.

Een Aenfchouwer, op wien de fchimpery indruk genoeg maekt, om hem van gedrag te doen veranderen, is voor het uiterlyk een nieu menfch. Dees zal zich dan,

ge

gelyk voorheen. niet meêr aen beuzelingen vergapen, nog zich daer aen overgeven, hy verlaet het Spel, dat hem tot ongemene koften hadt gebragt, hy leit zyne overtollige, en overdadige, klederen af, en kleet zich beter naer zyn' ftaet, en hy zegt de zotternyen der jeugt vaer wel, waer door hy een' quaden naem gekregen hadt. Wyders begint hy een wel gepafte befchaeftheit te verkiezen, hy neemt die ruwe woorden niet meêr in zyn' mont, daer zich brave lieden voor wagten; hy is gemakkelyk van toegang, de houding van zyn gedrag is innemende, en hy weet zyn rang zonder fierheit te bewaren. Hy ontdoet zich van zyne fchertfende manieren van fpreken, hy fpeelt niet meêr voor Snaek, of Quakzalver, en de naerbootfery van een fraei vernuft. Zal ik u nog meêr zeggen? hy neemt de fieradiën van een gemaekte zedigheit aen, en weet den mantel van uitftekende vromigheit om te hangen. Zie daer al de fchone vrugten, die de *Schouburg* voortbrengt; maer zo men dezelve aenroert, is 'er zo veel wezentlykheit niet in, als men wel denkt; want opent men die, zal men daer in niet vinden, dat men hadt verwagt. Doorzoekt dien menfch eens, en gy zult daer dezelve tomeloze drift in vinden, om zich groot te maken, dezelve begeertens, dezelve konft-ftreken. Gelukkig was hy, indien het geen hy gehoort heeft, de onregtvaerdigheit zyner ondernemingen, niet ver-

vergroot, nog de boosheit zyner gierigheit vermeerdert hadt! Gelukkig, zo het geen hy gezien heeft, deze zo gewenschte vryheit uit zyn hart niet hadt weggenomen, die men zelden in vermakelyke gelegentheden bewaren kan!

Voor een goede vrugt, die de *Schouburg* zomtyts by toeval voortbrengt, opent hy de deur, voor duizent quade dingen, die onvermydelyk zyn. Waer zal men, bit ik, zulk een' ongevoelig mensch vinden, die niet vermurwt zal worden, door de kragtige, en levendige, uitdrukselen van een zugtende Minnares, die stantvastig genoeg wezen zal, voor de klagten van een' wanhopig Minnaer, die onbeweegelyk zal blyven, en zyn ziel bezadigt konnen houden in het midden der vervoerde gemoetsdriften van een' woedenden, die zyne smerten ten Hemel toe verheft, en die onverschillig genoeg wezen zal, om een' schimpagtigen, en stekeligen trek niet te voelen? Ja al was men van den koelsten inborst, dien iemant hebben mogt, en een gesteltenis, die niet het minste aennam, zou men dan egter geen vermogen op zyn hart hebben; en wat moeite men ook doet, zal men zich tegens wil en dank, gevoelig vinden over de droefheit van een bedrukte Vrou, over de meinedigheit van een' Minnaer, over het verraet omtrent een ongelukkig Vorst, men komt in dezelfde overmaet van drift, wanneer men een bra-

ve belediging hoort, en men wort een deelgenoot van den wraek.

En zyn dit de gevoelens niet, die de levendige vertoningen van den *Schouburg* in ons verwekken? Wanneer men zich zelfs beschout, gelyk men is, en de goetheit heeft, van zich zelfs met zulke ogen in te zien, daer de eigenliefde ons toedringt, zal men zich aenstonts aen alle die buitensporigheden, schuldig vinden, welke het Toneel zo weet op te sieren. Indien deze wereltsche Redevoeringen geen' gevoeligen indruk op ons maken, is het een teken, dat wy ten toppunt van Godloosheit gesteigert zyn, en zodanig bedorven, dat zy ons niet verder brengen konnen.

Maer wy hebben vermaek, om ons zelfs te misleiden. Laet ons met ernst agt geven op het geen binnen ons geschiet, wanneer wy ons naer den *Schouburg* begeven. Want zal men wel enig mensch vinden, hoe rein, en zuiver zyne beweegredenen ook zyn mogen, die, naer den *Schouburg* gaende gelooft, dat hy een Godsdienstig werk verrigt? Men voelt, hoewel men zulks ontveinst, ik weet niet welke bewegingen, en gemoets-driften, die ons daer van afwenden; en zo men dezelve gehoor geeft, geschiet het door zeker moeielyk bedwang, daer men niet voor wykt, als na 'er langen tyt, en altoos te vergeefs, tegens geworstelt te hebben. En hiervan daen komt die gemoets-drift, tegens onzen wil, en dank, in ons op, die ons pynigt,

nigt, tot wy in het midden van het vermaek zyn. Hier van daen die gestadige ontroering, welke de voortreffelykste toestel, en vertoning, der vermakelykheden niet konnen doen bedaren.

Als men daer is, verslapt de deugt, de goede voornemens verwyderen zich van ons, de schempery, en boertery, overweldigen onze toestemming, maken zich meester van onzen wil, en draeien den zelven, naer 't heur lust, en nemen hem eindelyk gevangen. En verre van in ons een begeerte te ontsteken, om de wanvoegelykheden, die zy berispen, te verbeteren, krygt men 'er dikwils niets anders door, als een' lust, om zich veel eêr daer naer te schikken; want men leert daer, dat dit adelyke feiten zyn, waer door de menschen van een' fraeien geest zich beroemt maken, en die de grote werelt stelt onder de deugden *à la mode*.

Maer wanneer men zich zelfs wil onder zoeken, als men daer uit komt, zal men zich in een geheel andere gesteltenis vinden, als men weinig te voren hadt. Want men is dan geheel, en al, vervult met heerschzugt, en iedelheit; en de zaden van Godtsvrugt, die een kint, dat wel geboren is, door een goede opvoeding gekregen heeft, zyn verstikt, en verloren. De hartstogten, die in den een' door de koude des ouderdoms waren uitgeblust, en in den anderen verslapt, door het langdurig genot der wellustigheden, worden we-

derom ontſtoken, en krygen een nieuwe kragt. Men verlangt meêr dan oit naer allerlei ſoort van vermaek, en draeft als onzinnig op den ſlibberen weg dier aenlokkelykheden, dien ons de tomeloze drift, om deze begeerlykheden te voldoen, geopent heeft. Wanneer men zich vervolgens verpligt vint, om zich wederom te begeven, tot verzorging van zyn huisgezin, of het waernemen zyner bezigheden, wort men gewaer, dat men dodelyk laeu, traeg, en vatzig is; des zoekt men aenſtonts weêr een uitſpanning, waer door men in tytkortingen, en vermakelykheden vervalt, die men heeft opgezogt.

De *Tonelen*, zegt men ons, vertonen niets, dat onbetamelyk, niets dat godtloos is, aen het oog der Toekykers. Men heeft daer, dank zy onze beſchaeftheit, die zich zelfs zoo ver uitſtrekt, wel voorwerpen van gruwelyke wreetheit, maer die de menſchen verfoeien, de Godtsdienſt wort daer niet ontheiligt, nog de heilige waerheden ziet men daer niet bezwalken, en het zyn de ondeugden alleen, die ten toon geſtelt, en gebrantmerkt worden. Armhartige redenering voorwaer! Byaldien de *Tonelen* met deze afgryzelyke verbeeldingen verſiert worden, die het Heidendom naeulyks kon aenzien, zal het voor ons mogelyk een ſoort van voordeel wezen; onze nieuwsgierigheit zal voldaen worden, door de yſſelykheit van deze ruwe vertooningen; in plaets dat zy ons in tegen-
deel

deel tot wellustige, en kiesse zondaers maken; wy willen, dat men ons den beker der ongeregtigheit op die wyze zal aenbieden, om denzelven zonder weêrstant te doen, uitdrinken.

Al verloren wy niets van de gesteltenis, die wy in den *Schouburg* gebragt hadden, zyn wy egter niet min schuldig, dan die onder het blinde Heidendom, de twe gevegten aen het volk vertoonden. Onze barbaersche nieuwsgierigheit offert dagelyks offerhanden, die alzo vrezelyk zyn, hoewel zy geen voetsel krygt door voorwerpen, die geheel en al daer aen gelyk zyn. Men vint menschen, die men om deze wrede Kristenen te behagen hun leven in het uiterste gevaer ziet stellen. Zo zal een vrou zich in de lugt hangen, en heên en weder slingeren. Zo gaet een man gewapent over een koort, en hy danst daer op dezelve wys, als men op den vasten gront zou doen; dan hangt hy eens aen zyn voeten zonder zyn handen te gebruiken, dan wederom aen zyn handen, zonder zyn voeten te gebruiken; ieder beweging dreigt hem met een' dodelyken val, en geeft meêr schrik dan vermaek. Een potsenmaker op het *Toneel* bootst de visschen na, een ander de veragtelykste beesten der aerde. Als men deze zaken op zich zelve beschout, moet men zeggen, dat de Heidenen, die zo veel vermaek in 't moorden hadden, niet meêr te laken zyn, dan die zich in zulke vertoningen ver-

lustigen. Wy kennen maer een' Enig Godt; en men voert egter ten *Toneele* een eindeloos getal van zogenaemde Godtheden, waer aen men geen' eerbiet kan bewyzen, zonder den waeragtigen de eer, die Hem toekomt, te beroven. Men doet daer Duivels, en helsche Razernyen verschynen; men spreekt 'er een duivelsche tael; men zingt 'er lietjes, die ons verrukken, verroeren, en een wonderlyk vermaek geven; maer zulk een vermaek, dat de oude Filozofen niettegenstaende alle hunne toegeventheit egter een wellustige overdaet der oren zouden genoemt hebben.

Zie daer de ware geschapentheit van den *Schouburg*, en der Vertoningen, die men in het midden van ons doet. Ondertusschen bestaet men dezelve nog te regtvaerdigen, men noemt haer aengenaem, en fraei, ja men gelooft, dat zy geoorlooft zyn, dat nog vremder is! Is de Kerk dan zulk een onbarmhartige Moeder, dat zy het bloet van hare kinderen zo baldadig vergieten laet? Heeft de Godtsdienst geen grote verborgentheden genoeg in zich besloten, daer het volk niet eens agt op geeft, en duizent bygelovige plegtigheden, die men zelden gaet zien, dat men over de onze niet redeneert, of daer geen' tegenzin in krygt? Is Jezus Kristus geen schoon, en onverbeterlyk voorbeelt, dat de menschen het zelve verlatende om niet naer te volgen, de beesten naer apen, die tot hun gebruik geschikt zyn?

Wy

Wy verwoeften eindelyk ons eigen zelfs. Ik onderftel eens de onfchuldigfte *Toneel-ftukken*, zal daer of het Kriftendom geen belang by hebben, of de Liefde niet door beledigt zyn, of geen ander oogmerk als een Vrygeeftendom? Indien zeker fpel, genaemt de *Styloor* de geveinftheit veroordeelt, en ten toon ftelt, hoe vele doortrapte middelen geeft het niet tevens aen de hant, om dat naer te volgen? De *Menfchen-hater* vertoont de dwaze grilligheit van zekere eigenzinnigen Norskop, en ondertuffchen boezemt men een eindeloos getal van menfchen een' byzonderen inborft in, die hatelyk is, en zeer wanvoegelyk in de menfchelyke zamenleving. *Waarnar met zyn' pot* leert door zyn fchandelyke gierigheit, en buitenfporige klagten, menfchen, welke van een' wrekkigen aert zyn, wegen van gierigheit, daer zy tot hier toe onkundig van waren. En waer is dog zulk een godtloze te vinden, die zyn fchandelyk leven verandert heeft, op het vertonen van den rampzaligen ondergang eens bekenden Ligtmis, gelyk men te voren heeft bygebragt? Zien wy ook wel, dat zulke openbare beftraffingen, die op het *Toneel* gedaen worden, *de Hof-poppen* de overdadige optoifelen hebben doen afleggen? De bedreve *Logenaers* hebben als nog zich niet afgewent, alle dingen te vergroten, niet tegenftaende zy om hunne bedriegeryen zo menigmael beftraft zyn. Leert ons ook de ervarentheit wel, dat de *Burgerlyke*

Edelman zulk een' goeden, en zeltzamen uitslag heeft gehadt? Heeft men wel bevonden, dat deze regtmatige bestraffing, dit soort van menschen gebragt heeft binnen de palen van hunnen staet, en op een welvoegelyker wyze doen leven? De waerheden, welke ons het spel van den *Ingebeelden Zieken* ontvout, hebben die wel den loop der bedriegeryen konnen stuiten, welke zo geweldig heerschen in de oeffening der Geneeskunde, hebben zy die moortdadige plegtigheden wel weten te stuiten, waeraen men thans het leven van de grootste perzonadiën toevertrout?

De stekelige plaetsen, daer deze stukken meê zyn opgevult, hebben ten hoogsten genomen, geen andere uitwerking, als dat zy een' afkeer tegens die genen inboezemen, waer in men gelyke fouten bespeurt, en dit is de eenigste vrugt, welke 'er van getrokken wort. Des mogen wy wel zeggen, dat zo zy eenige buitensporigheden wegnemen, daer tegen duizent andere veroorzaken, daer men verzuimt zich tegen te voorzien.

Want welke voorzorg zal men dog gebruiken, om die strikken te ontgaen, welke de *Toneelstukken* voor onze zwakheit verbergen? met wat voorzekerheit zullen wy daer aen onze zinnen lenen, dat zich aenbiet om dezelve te overrompelen? Wy wenden onze ogen naer die lafhartige voorwerpen, die door geleende sieradiën een konst gevonden hebben, om ons verwyft

te

te maken; terwyl onze oren niet geopent zyn, als voor bedriegelyke redeneringen, die iedel, en ftekelagtig zyn. Onze tong wort los, en juicht op het horen van die hartstogten, welke ons zo aengenaem ftrelen.

Onze geeft in aendagt verrukt op het geen de *Schouburg* vertoont, wikkelt zich allengs in den dienft van een' aenflag, die wel overlegt is; en zou het hart zulk een bederf konnen wederftaen?

Men zal immers niet beftaen te logenen, dat een dertel *Schildery* indruk maekt op onzen geeft, dat het lezen van een *Roman* verderfelyk is, dat een behendige *Lafter* iemant in zyne befte voornemens misleit; en zou men dan niet moeten erkennen, dat onbetamelyke afbeeldingen, al te dertele befchryvingen, qualyk opgefierde dubbelzinnigheden, en openbare lafteringen, zaken, daer de befte en gezuiverfte ftukken niet vry van zyn, zal men dan, zeg ik, niet moeten toeftaen, dat zy een' toehoorder treffen konnen, en een' diepen indruk op hem maken? Die zo fpreken, vertrouwen te veel op hunne kragten.

Wy verwonderen ons wyders over de quade dertelheit van de menfchen onzer eeu. Men is gereet, om zich te beklagen over de Opzienders, die de zielen-wonden onderzoeken, en tot den gront der gewetens toe doordringen, om derzelver quade gefteltenis te ontdekken; wy murmureeren, om dat zy te diep doortaften; wy

 zeg-

zeggen, dat zy leren zondigen; om eindelyk onze onwetentheit te overwinnen, of ons tot ſchaemte te verwekken, verklaren zy ons; zekere misſlagen in hunne afſchuwelyke omſtandigheden; en willen wy dan nog niet toeſtaen, dat de *Schouburg*, daer men zich luttel bekreunt, om de onbeſchaefde driften te bewimpelen, een verderfelyk ſchool is? Dan moeten wy wel een ongehoort behagen hebben in onze dwaling!

Neen ik wenſch niet meêr, dan dat zy, die gedurig naer den *Schouburg* lopen, de gemoets-driften eens aennemen, die men daer gewoon is uit te drukken. Dan zullen de Hoven der Vorſten voor de heerſchzugt, meinedigheit, en trouloosheit openſtaen. Dan zal men de werelt vervult zien, met ſchelmen, ondankbaren, vleiers, en wraek-gierigen. Dan zullen de Kriſtelyke Deugden by ſtaetkundige geeſten moeten raet vragen; men zal onder een eenvoudige vertoning een onverzadelyke hovaerdy weten te verbergen; onder een uitwendige gematigheit zullen laf hartige aenſlagen bedekt zyn, en de uiterlyke verbeteringen der begeerlykheit zullen van binnen in het hart de liefde der werelt aenqueken. Kortom de menſchen zullen dan zo geſtelt zyn, dat zy nog voor de menſchelyke zamenleving, nog voor den Godtsdienſt zullen goet zyn.

Indien we begeerte hebben, om ons leven te verbeteren, zyn wy dat veel eêr

ver-

verschuldigt aen den heiligen yver van een' Euangelie-dienaer, dan aen de ongebondentheit van een' openbaer *Toneel-redenaer*. Het is onbetamelyk, dat men den *Schouburg* verdedigen wil, door middel van zalige uitwerkingen. Was 'er geen vrees, om voor belaggelyk van de werelt gehouden te worden, daer zou niemant zyn gedrag veranderen; maer hoedanig zyn die veranderingen dog? Heeft men ook opregtheit in de zulken bespeurt, die uit het eerste beginsel van openbare bestraffing dat gedaen hebben? laet ons dat aen het werk van den Duivel niet toeschryven, het welk niet anders wezen kan, als een voornaem werkstuk van den Heiligen Geest, en de Goddelyke Genade. Een mensch, die het goede doet, om den aenval van schampere bestraffingen te ontwyken, zal zich zelfs vroeg of laet tegen spreken, en wederleggen; zyn averechtsche vroomheit zal hem aenstonts verraden, en hy heeft maer een ogenblik van doen, om zyn vorig wangedrag te hervatten, dat de menschelyke vrees, en ontzag hem hadden doen verlaten.

Het heeft ook niet veel klem, wanneer men inbrengt, dat de oude Kerk-vaders den Kristenen niet verboden hebben, de schou-tonelen by te wonen, als op dat zy geen deel mogten krygen aen de Heidensche afgodery. Want dit zelfde verbot raekt ons ook, en ik durf zeggen om dezelfde reden. Ik beken wel, dat wy die falsche Godtheden

den geen plegtige offerhanden meêr toebrengen; dat wy een gruwel hebben, om openbare altaren op te rigten, ter eere van gestorve Helden; en dat we zo bygelovig niet zyn, om Schapen en Stieren te slagten ter ere van die versierde Goden: maer kan men geen' afgoden-dienst begaen als juist op die wyze? Laet ons veel eêr van alle onze gemoets-driften zeggen, 't welk de Heilige Apostel Paulus van de meeste zegt, die hy *een dienstbaerheit der Afgoden* noemt. Wy moeten immers erkennen, dat we niet als teveel aen de misdaet van afgodery schuldig zyn, wanneer wy met een wereltsche nieuwsgierigheit op den *Schouburg* de beschryvingen van de hatelykste driften gaen horen.

Met welk een betamelyke welvoegelykheit durft men dan naderhant praten van de onschuldige zuiverheit der *Tonelen?* en de helthaftige gevoelens tot den Hemel toe verheffen, het zy van een *Mitridaet*, die zyn Zuster niet, als met bloetschendige ogen aenzag? of van een' *Rodrigo*, die op een barbaersche wys den eigen Vader zyner Minnares om 't leven bragt? 't zy van een' *Cinna*, die tegens zynen Vorst opstont. Maer, zo we de woorden van den Heiligen Paulus geen gewelt willen aendoen, en verdraeien, is het geen afgodery voor een' Kristen, wen hy zulke staeltjes van ongeregtigheit met agting en verwondering aenhoort, zulke schilderyen van gruwelen aenbit, de heerschzugt tot een' Afgodt oprigt,

rigt,

rigt, die de ziel van deze Toneel-ſtukken is, den toorn, welken zy ons inboezemen, de ſtaetkundige ſtreken, die zy ons aenraeden, den wraek, welken zy doen ontvlammen, en verderfelyke liefde, daer zy ons toe vervoeren?

Hoe zeer de begunſtigers van den *Schouburg* zich bevlytigen, om te bewyzen, dat hy verſchonelyk is, konnen zy egter niet logenen, dat men, eêr zulks wiert toegeſtaen, denzelven vele dingen zou moeten ontnemen, en daer van ontdoen: en willen zy juiſt den *Schouburg* dat benemen, het welk hun niet aenſtaet, hebben zy reets al toegeſtaen, dat men hem met reden veroordeelt, en verwerpt. Dit is voorwaer een kragtige overtuiging! wy mogen ons tegens u wapenen, maer onze opſtant is te vergeefs, en vrugteloos, zo dra gy beſloten hebt, om over onze voor-oordelen te triomferen. Dan zyt gy volkomen meeſter over ons; want gy ontneemt den *Schouburg* de goetkeuring, zo als het u behaegt; hoewel wy ons daer tegens ſchynen te kanten, dat gy ons met zo veel hartelykheit wilt doen verſtaen.

Wen de *Schouburg* zelfs weêr tot zyn eerſte zuiverheit wiert gebragt, zou hy egter, om Kriſtelyk te ſpreken, altoos zeer gevaerlyk wezen. Stelt, dat hy zo zedig is, als wy zouden wenſchen, en geregelder, dan men zich zou konnen verbeelden, zou hy egter niet geheel en al onſchuldig, nog onzondig wezen. Tot

welk

welk een zedigheit men hem ook bragt, zou hy zich zelfs ook bepalen? En zou hy niet met dezelfde drift zyn vryheit gebruiken, van de zeden te berispen? Hoe eerbaer, en geregelt men hem maken mogt, zou hy egter geen bedekte minnehandelingen vertonen, geen dubbelzinnige woorden op het *Toneel* brengen, geen dertele, en wulpſche gebaerden vertonen? Een ſtuk, ontbloot van deze ſieradiën, zonder zulke vrye manieren van ſpreken, en dertele woorden, die te gelyk ſtekelagtig, en godtloos zyn, zou zeer weinig behagen aen den quaden ſmaek der Aenſchouwers; en zy zouden zich niet gewennen konnen, om zulk een geſtrenge zedekunde te horen in een plaets, daer zy komen, om welluſtige onderrigtingen te zoeken.

By de onderſtelling van zulk een hervorming des *Schouburgs* in een plaets van tugt, eerbaerheit, en deugt, wil ik onderſtellender wyze nog iets voegen, dat men zelfs niet zou durven beweren. Men zal dan, volgens myn onderſtelling, daer noit rampſpoedige lotgevallen zien vertonen; die bequaem zyn, om het hart tot wreetheit te verwekken, noit enige voorwerpen, die den geeſt verderfelyke indrukſelen geven, noit heimelyke aenſlagen, die de regte voornemens van een' begerig Toehoorder omkeren, en veriedelen; al wat men daer horen zal, zal met ingetogentheit geſchieden en matigheit; men zal daer de beginſelen en fondamenten van een goet gedrag leren, de Speelders zullen zich uitleggen, om

om de Deugd met levendige en aengename verwen af te schilderen, en zulke Toneelstukken zal men zedige, zal men eerbare noemen. Ik zeg nog eens, op dat men zich niet bedriege, indien zy met deze uiterlyke schone hoedanigheden bekleet waren, zou 'er de werelt geen agting voor hebben, ja dat meer is, zy zouden ook dan niet min verderfelyk wezen.

Maer wyders wat kragt zullen de lessen en onderwyzingen der deugt hebben, wen men die uit zulk een' ongewyden mont horen moet, daer de waerheden der Kristelyke Zedekunde met al de voorbereidingen, die een yverig dienaer kan in 't werk stellen, byna niet anders doen, als de quaetaerdigheit van het vrygeestendom des te meêr de verbitteren? Om de leringen, en vermaningen, die van den Predikstoel gedaen worden, te ontgaen, en vrugteloos te maken, onderzoekt men quaetaerdiglyk de daden en bedryven des Predikers, en gelooft, dat men vryheit heeft, het zelfde te doen, zo men hem maer aen de geringste misslagen schuldig vint. En wat zou men dan te wagten hebben van de onderwyzingen, die ons een Toneel-redenaer, *op den Schouburg* horen doet, terwyl hy met ondaden besmet is, die hy ons wil afraden.

Te willen, dat de *Schouburg* zo geheel en al zou moeten gezuivert worden, om in 't vervolg daer niet anders als zedige, en eerbare dingen te vertonen, is niet anders, als te verzoeken, dat het gevaer met wat meêr behendigheit bedekt mag worden. In

zulk

zulk een geval zouden wy aenſtonts de geſtrenge deugden, die de Gods-dienſt voorſcrhyft, laten varen, en deze uiterlyke vertoningen van zedigheit naerlopen; om dat die beter naer onze zwakheit zouden geſchikt zyn.

Al wiert het *Toneel* met nog zo veel geſtrengheit, en oplettende naeugezetheit hervormt, als men zou konnen denken, zou het niet te min een' breden weg banen, beſtroit met rozen, en aengenaem. Zo 'er iets wezen mogt, dat met onze zwakheit niet overeen quam, en van ons wiert afgekeurt, zou men het zelve door middel van een laf hartige verzagting wegnemen. Vervolgens zou het gedrag der menſchen daer door geregelt zien, niemant zou zich meêr ontruſten, maer uiterlyk zich gelaten wel te vreden te zyn. Voor het overige zou men ons meeſters van onze wils-neigingen maken. En men zou aen ons de vryheit laten, om al wat men begeerde te doen; mits wy maer behendig genoeg waren, om het voor het oog van anderen te verbergen.

Wyders zal men ondernemen, de Vrouwen van haer grilligheit te genezen, de ſchone Meisjes van hare fierheit, de bevalligen van hare levendigheit, dog de agting, die zy voor haer bekoorlykheden, de onmatige liefde, die zy voor zich zelve hebben, en de ſlaverny waer mée zy het hart van een' doldriftigen Minnaer in boeiens en banden houden, zyn dingen van dien aart, dat al de Zedekunde van een eerba-

baren, en ſtatelyk *Toneel* niet bequaem is, om zich te onderwinden, dezelve om ver werpen, en te doen verdwynen.

Ook zal men de verwaentheit van dezen of genen Filozoof aentaſten, en de *pelantery* of Quakzalvery van een' Geleerden doorſtryken; dog het heerſchent vooroordeel dat hy voor zich heeft, de goede gedagten, die de menſchen van zyne verdienſten hebben, en de iedele herſenſchimmen, om een' grooten naem te maken, zullen niet toelaten, dat de beſtraffing genoeg zal doordringen.

Zo men de oplopentheit van een' Krygsman wil ten toon ſtellen, zal men hem zo het mogelyk is voor ogen houden, hoe ysſelyk het vloeken en ongebonden ſpreken is, maer zal men wel in ſtaet zyn, om hem de regels van een waeragtige manhaftigheit voor te ſchryven? Zal men hem wel konnen weerhouden van een doldriftige wraekzugt? zal men hem eindelyk de gevaren voor ogen ſtellen, waeraen de agteloosheit van zynen dienſt iemant bloot ſtelt?

Maer wat voor geboden en leſſen zal men aen een' Hoveling geven? Zal het genoeg zyn, dat men enige misſlagen, die hem ontſieren, als verraet, meinedigheit, en ongeregtigheit, met afſchuwelyke verwen afmaelt? En zal men hem de overige feilen quyt ſchelden? De overmatige begeerte, die hem verteert, en de heerſchugt, die hem duizent dodelyke ongeruſtheden veroorzaekt zal men ter loops aenroeren; maer de veinzery, bedriegery, en duizent

andere konst spreken, die hem zyn eigenbelang opgeeft, zal men als middelen voorstellen, om daerdoor zyne verheffing tot staet en eer te bevorderen.

Wat een gedrogtelyk denkbeelt, om zich daer naer te vormen, en te volmaken! Wat kan 'er schandelyker ontheiliging bedagt worden, dan de heilige beeltenis der Deugt ten *Tonele* te voeren, en op die wyze af te malen! Het is alleen het werk van den Godtsdienst, onze ziel tot een onbevlekte heiligheit op te wekken. Hy verbiet zyne dienaers om die reden, om hun onderwys te ontlenen uit de schriften der Heidensche Filozofen, mannen die zulk een helder redenligt gehadt hebben, en wiers beginselen zo edel en zo voortreffelyk zyn, en in zulk een schone orde geschikt. De Godtsdienst egter wil, dat wy ons van die ongewydde bronnen onthouden zullen; wyl zy niet zuiver genoeg zyn, om daer uit het ware begrip der zaken te halen. Zullen wy dan de scholen der Heidensche Filozofen verlaten, en leerlingen van den *Schouburg* worden, en niet te beschuldigen zyn, als we lessen en onderwyzingen gaen zoeken in de heilloze scholen der *Schoutonelen?*

Wat een afschuwelyk gezigt moet het zyn, als men zich verbeelt een' groten en gemengden hoop van Kristenen zo mans als vrouwen, die op zekere vastgestelde dagen by elkander in een zael vergaderen, om daer de toejuiching te geven aen een schare verwate menschen, die zulks alleen uit vermaek doen, en reets te voren betaelt zyn.

Wat

Wat my belangt, ik meen, dat men of den *Schouburg* sluiten moest, of daer overeen gunstiger oordeel vellen, dat niemant voorwaer zal konnen doen, of het moest een Vrygeest, onverschillig Naemkristen, of een dwaze Godtslogenaer wezen.

Eindelyk meent men het sterkste bewys, dat men tegens den *Schouburg* inbrengt, te ontwyken, wanneer 'er wort gevraegt, hoe men beweren durft, *dat de Tranen van berou' met de laggenende, en schaterende vreugt der Tonelen overeen konnen komen.* Wy konnen naeulyks begrypen, hoe een Kristen verpligt kan wezen, om gemeenschap te houden met de vreugt, en het laggen, en dat we niet weten, wat het zeggen wil, *Ongelukkig zyt gy, die genoeg waent getrootst te zyn*; deze bedzeiging, gedaen aen de mensch, welke gelukkig en voorspoedig zyn in deze werelt, heeft geen vat, zo het schynt, op onzen geest: men berispt in de ryken, en groten niet, als dat zy te veel aen de wellust zyn overgegeven, en wel zulk een wellustig leven, dat ver boven hunnen staet is. Dog hy, die eeuwige vergeldingen den kinderen der menschen geeft, stelt hen onder het getal der verworpenen, en verdoelingen, die niet bedroeft zyn, die in een' groten en pragtigen overvloet leven, en de Kristenen spreken van een oordeel, dat over die onmatige vermakelykheden gevelt wort, daer een buitensporige wellust, of een zondig vreugdebedryf opentlyk in heerschen.

Te vergeefs zegt men hier op, dat de

menschen nog veel schadelyker en gevaerlyker vermakelykheden zouden zoeken, indien men hun den *Schouburg* verboot. Te vergeefs zegt men, dat deze Uitspanningen hen van duizent gelegentheden afhouden, waer in zy veel groter gevaer zouden lopen van bedorven te worden, en die hen veel erger wanbedryven zouden doen begaen. Maer op dien voet zou men een eindeloos getal van onheilen, en zouden in de werelt brengen; want men zou zich gedurig daer meê verschonen, dat zulke ligte misslagen oorzaek zyn, waerdoor andere onverantwoordelyke schendaden niet begaen worden.

Zo men de Godtsgeleerden niet gelooven wil, wiens Zedekunde men voor lastig en hart schynt te houden, dat men dan hore een' Man, die midden in het gewoel van de werelt, in de verwarringen van het Hof, en in den Krygsdienst, is ingewikkelt geweest, en gansch geen vyant van geoorloofde vermakelykheden was; ik spreek van den Here Grave de *BUSSY*, een' Man, zo doorlugtig door zyn verheve gedagten, die hy van Godt en zynen Dienst hadt, als door het eindeloos getal zyner wederwaerdigheden, daer hem de fortuin meê worstelen deet. Wy hebben een verhandeling tegens de Dansgezelschappen, daer hy met zo veel gestrengheit het vonnis velt over die stof, als de naeugezetste bestierder des gemoets zou konnen doen. Dit ziet men in een Redevoering tot zyne kinderen gerigt, waerin hy zich op deze wyze uitdrukt.

„ Ik

„ Ik heb altoos gelooft, dat de *Bals* of
„ Danferyen gevaerlyk zyn; en ik hadt niet
„ alleen reden, om van dit gevoelen te we-
„ zen; maer ik heb het ook ondervonden
„ En, hoewel het getuigenis der Kerkva-
„ deren daeromtrent fterk, en nadrukke-
„ lyk is, meen ik egter, dat het getuige-
„ nis van een' Hoveling over dat ftuk nog
„ meer kragt en nadruk hebben moet. Ik
„ weet wel dat 'er menfchen zyn, die min-
„ der gevaer dan anderen ondergaen, als
„ zy die Gezelfchappen bywonen, egter
„ is het zeker zelfs die van den koelften
„ inborft zyn, daer gelegentheit krygen,
„ om op nieuws ontftoken en verhit te
„ worden. Het zyn gemeenelyk de jonge
„ lieden, die deze byeenkomften bywoo-
„ nen; en werk genoeg hebben zelfs als
„ zy in de eenzaemheit zich bevinden,
„ om de aenlokfelen tegen te ftaen; hoe
„ veel te mêer in zulke plaetfen, daer de
„ fchone voorwerpen, de flambouwen, de
„ violen, en dertele bewegingen der dan-
„ feryen zelfs de koelfte kluizenaers zou-
„ den doen ontvlammen. Maer menfchen
„ die out en bedaegt geworden zulke dans-
„ gezelfchappen zouden konnen bywonen,
„ zonder hun gewiffe daerdoor te bezoe-
„ telen, zouden zich belaggelyk aenftel-
„ len, met 'er te gaen. En het jonge volk,
„ wien het de welvoegelykheit zou toela-
„ ten, zouden het niet konnen doen, zon-
„ der zich bloot te ftellen voor grote ge-
„ varen. Met een woort, ik houde het
„ daer voor, dat 'er een Kriften niet be-

„ hoort te gaen ; en ik geloof, dat de be-
„ ſtierders van het geweten hun' pligt zou-
„ den waernemen, dat zy van hun wiers
„ gewiſſe zy beſtierden, vereiſchten, om
„ 'er zich noit te laten vinden.

Wat zou deze Hoveling wel gezegt hebben, indien dezelfde gelegentheit hadt gehadt, om zich over *den Schouburg* te verklaren? Zyn eige ondervinding hadt hem geleert, dat de Dansgezelſchappen gevaerlyk waren, en zoude onze willen in ſtaen voor de onverſchilligheit der Tonelen? De bevallige Schoonheden, de brandende toortſen, de ſtrelende Violen, en de dertele bewegingen der danſeryen waren naer zyn oordeel bequaem, om zelfs den koelſten kluizenaer te doen ontvlammen; wat kragt zal dan op den geeſt der jeugt niet doen de hitte en levendigheit, van de ſterkſte gemoetsdriften, als zy by die vorige dingen nog bekomen? Ik beweer, zegt hy wyders, dat het geen Kriſten betaemt, zodanige gezelſchappen by te wonen. En wat was het dog voor een' man, die zich dus horen liet? Indien hy *een Geeſtelyke* was geweeſt, zou men hem tegenwerpen, dat hy uit agteloosheit de vermakelykheden afkeurde, en het hem niet voegen zou, de zoetigheit daervan te ſmaken. Zo het *een Leeraer van de Sorbonne* was, zou men zeggen, dat de Diſcipelen hunnen Meeſter tot antwoort gaven; *Deze rede is hart, en run.* Was het een *Kerkvoogt*, men zou voorwenden, dat hy 'er zyn agting niet aen wilde wagen; als een voornaem Kerkzuil. Maer ik zeg

nog

nog eens, de Man, die zich in dier voegen horen laet, is een Hoveling, opgevoet in de grootsheit des levens, in het midden der wellustigheden, en gewent aen een pragtig en weeldrig Leven. Ik geloof, dus besluit hy, dat de Bestierders van het gewisse hunnen pligt in agt zouden nemen, indien zy hen vermaenden daer noit te gaen, wiers geweten te bestieren hun aenbevolen was. Hoewel de Graef *de Bussy* geheel en al een oorlogs man was, wilde hy egter niet, dat de Bestierders van het gewisse daeromtrent verkeerde ontveinzingen, zouden gebruiken, maer hy oordeelde, dat het voor hun een onvermydelyke verpligting was, om het gevaer levendig voor ogen te stellen, en zulke gezelschappen te enemael te verbieden.

Des behoef ik my over myn gevoelen niet te schamen, wyl zulk een Man, als de Heer Graef *de Bussi*, die meêr dan ik een Man van de werelt was, en ook aenzienlyke van dezelfde gedagten is geweest. Indien ik dit in dien tyt hadt te voorschyn gebragt, wanneer 'er gelegentheit was, om het schriftuurlyk te doen, zou het al lang moeten zyn geschiet. Dog dit zal nu niet min van pas komen, om dat 'er nog onlangs zo veel beweging over is geweest; des men dit stuk niet als te laet, en veroudert, kan aenmerken, want het *Eeugety van de gevaerlyk heit der Tonelen* mag altoos vertoont worden, om dat het altoos tydig is, blyken te geven van een' Kristen te zyn; want daer is geen verjaring, als tegens dertele, en scham-

ſchampere Toneelſtukken. Godtvrugtige Verhandelingen in tegendeel komen noit te laet want, zo de tyt om onderrigting te geven, voorby is, is het niet te min altoos tyt, om te tonen, dat men wel onderrigt is. De Wyzeman, die de tyden van ſpreken, en zwygen heeft bepaelt, heeft egter noit gezegt, dat 'er een tyt zou wezen, waer in het niet geoorlooft zou zyn te ſchryven, dat de Godtsdienſt opgeeft, en de liefde der waerheit vereiſcht.

Deze overwegingen hebben my doen beſluiten, om het Gemeen mede te delen, 't geen ik *over het ſpelen op den SCHOUBURG* by my zelfs hadt gepeinſt, en dat ik meende van een' iegelyk zo te moeten overwogen worden. Het kan wezen, dat men van een wereltſch man zulk een ernſtig gevoelen niet hadt gewagt; maer ik geef de gehele zaek aen het oordeel van een' ieder wie hy wezen mag over, om de redenen zo van den enen als anderen kant te onderzoeken, en te overwegen; en ik ben dan verzekert, dat men geen ander beſluit maken zal. Ondertuſſchen willen wy het Gemeen, tot wiens onderrigting en beſten dit geſchreven is, van onze andere gedagten niet verpeken laten, die wy na een gryze ervarentheit over de dingen dezer werelt, en de handelingen der menſchen, by ons zelfs hebben opgemaekt; indien we maer zien, dat deze onderrigting niet geheel onaengenaem, nog vrugteloos, ſchynt te wezen.

E I N D E.